

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО
ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА**

ВИПУСК 1

2020

Том 2

Збірник наукових праць

Київ – 2020

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Збірник наукових праць

Випуск 1, 2020

Виходить 6 разів на рік

Збірник засновано у вересні 2015 року.

Засновник: Науково-дослідний інститут публічного права.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ № 21525-11425 Р від 08.09.2015.

Ухвалено до друку та поширення через мережу Internet вченою радою

Науково-дослідного інституту публічного права

(протокол № 4 від 18.03.2020 р.)

Збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права» включено до переліку наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін на підставі Наказу МОН України № 409 17.03.2020 р. (Додаток 1)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Галуцько В.В. – доктор юридичних наук, професор (головний редактор); **Дрозд О.Ю.** – доктор юридичних наук, доцент (науковий редактор); **Биргеу М.М.** – доктор юридичних наук, професор (Республіка Молдова); **Бобрик В.І.** – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник; **Гаруст Ю.В.** – доктор юридичних наук, доцент; **Діхтєвський П.В.** – доктор юридичних наук, професор; **Іншин М.І.** – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України; **Карел Марек** – доктор права, кандидат юридичних наук, професор (Чеська Республіка); **Коросед С.О.** – доктор юридичних наук; **Курило В.І.** – доктор юридичних наук, професор, академік АН ВО України; **Лошицький М.В.** – доктор юридичних наук, професор; **Овчарук С.С.** – доктор юридичних наук, доцент; **Прилипко С.М.** – доктор юридичних наук, професор, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, академік Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України; **Світличний О.П.** – доктор юридичних наук, професор.

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію автора.

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів.

Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць. Випуск 1. Т.2. К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. 46 с.

У збірнику висвітлюються актуальні питання теорії та історії публічного адміністрування, адміністративного, конституційного, цивільного, трудового, екологічного, кримінального і кримінально-процесуального права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів і студентів, усіх, хто цікавиться проблемами публічного та приватного права.

Адреса редакції:

Науково-дослідний інститут публічного права

03118, м. Київ, вул. Козацька, 116, к. 206, тел. (044) 228-10-31

www.nvppp.in.ua

ISSN 2618-1258 (Print)

ISSN 2618-1266 (Online)

© Науково-дослідний інститут публічного права, 2020

ЗМІСТ

Зубов О. С. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ ТА СУДДІВ НА АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСАДАХ	4
Яра О. С. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СТУДЕНТКИ (СТУДЕНТА) – ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	11
Махмурова-Дишлюк О. П. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	21
Розсоха С. С. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	29
Баришніков М. Р. ОБСЯГ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	38
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	46

УДК 342.951:343.211 (477)

Зубов О. С.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ ТА СУДДІВ НА АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСАДАХ

У статті здійснено дослідження адміністративно-правового статусу суддів та суддів на адміністративних посадах. Процес реформування суддівської системи направлено на переформування та вдосконалення судових органів в Україні, наближення їх до європейських стандартів професійності, відкритості, добросовісності, незаангажованості тощо.

Для обрання судді на посаду умови є загальними. Суддя є основним суб'єктом судової влади, який виконує державні повноваження, ним може бути тільки громадян України, що досяг певного вікового цензу та має певні професійні якості, однак при обранні на адміністративні посади існують певні обмеження в перебуванні на одній і тій же посаді.

***Ключові слова:** адміністративне право, судоустрій, судочинство, адміністративно-правовий статус, адміністративно-правове забезпечення, суди, суддя.*

The article examines the administrative and legal status of judges and judges in administrative positions. The process of reforming the judicial system is aimed at reforming and improving the judiciary in Ukraine, bringing them closer to European standards: professionalism, openness, integrity, impartiality, etc.

The conditions for the election of a judge are general. A judge is the main subject of the judiciary who performs state powers, he can only be a citizen of Ukraine who has reached a certain age and has certain professional qualities, but when elected to administrative positions there are certain restrictions on holding the same position.

***Key words:** administrative law, judicial system, legal proceedings, administrative and legal status, administrative and legal support, courts, judge.*

Вступ. Процес реформування суддівської системи направлено на переформування та вдосконалення судових органів в Україні, наближення їх до європейських стандартів професійності, відкритості, добросовісності, незаангажованості тощо. Питання визначення місця та адміністративно-правового статусу суддів та суддів на адміністративних посадах є важливим і актуальним для нашого дослідження, потребують додаткового вивчення.

В основу дослідження лягли роботи науковців з адміністративного права, а саме: В. Авер'янова, О. Бандурки, В. Бевзенка, О. Безпалової, Ю. Битяка, В. Галуцька, В. Гаращука, О. Гуміна, П. Діхтієвського, А. Іванищука, В. Зуй, І. Голосніченка, С. Ківалова, В. Колпакова, Т. Коломоєць, А. Комзюка, О. Кузьменко, А. Макаровець, Р. Мельника, І. Орловської, О. Ульяновської, Є. Пряхіна тощо.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб дослідити та визначити адміністративно-правовий статус суддів та суддів на адміністративних посадах.

Результати дослідження. Визначаючи будь-який статус, необхідно звернутись у правове поле, де встановлюють та закріплюються основоположні складові. Так, О. Скакун визначає правовий статус особи як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто такий, що має правосуб'єктність) координує своє поведінку в суспільстві [1]. Її підтримує І. Орловська, яка зазначає, що адміністративно-правовий статус основних юридичних спеціальностей (суддів, прокурорів, адвокатів та нотаріусів) – це сукупність установлених та закріплених законами та іншими нормативно-правовими актами прав, свобод, обов'язків, що гарантують участь суддів, прокурорів, адвокатів та нотаріусів в управлінні державними справами й задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування [2].

Статус (лат. *status* – «становище») – сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб [3, с.44]. О. Гумін та Є. Пряхін відносять до адміністративно-правового статусу особи права й обов'язки, передбачені

нормами адміністративного права. Вони також указують, що не всі права та обов'язки, закріплені в законодавстві, характеризують адміністративно-правовий статус, лише ті, що передбачені нормами адміністративного права та реалізуються у взаємовідносинах з органами публічної влади, оскільки адміністративно-правові відносини існують тільки там, де один із суб'єктів є суб'єктом владних повноважень. А також вказують, що для національного законодавства залишається проблемним те, що в нормативно-правових актах переважно йдеться не окремо про права та обов'язки, а про «повноваження» [4, с. 37]. Таким чином, щоб особа набула відповідного статусу, необхідно згідно з чинним законодавством вступити в суспільні відносини в тій чи іншій сфері. Що стосується адміністративно-правових відносин, то вони характеризуються такими особливостями: вони нерозривно пов'язані з адміністративно-правовими нормами, виникають і здійснюються на їх основі; основною їх метою є забезпечення прав та свобод людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави; вони врегульовують широке коло суспільних відносин між публічною адміністрацією та об'єктами публічного управління; провідною рисою адміністративно-правових відносин є їх публічна природа, вони виникають з ініціативи будь-якої сторони, при цьому згода іншої сторони, як правило, не є обов'язковою; адміністративно-правові відносини є переважно виконавчо-розпорядчими: у вузькому розумінні суб'єкти публічного управління наділені владною компетенцією, а об'єкти зобов'язані виконувати їх законні вимоги [5, с. 39-40].

Визначаючи статус судді, слід виходити з його поняття. Слово «суддя», як зазначено у словнику української мови, – це службова особа в органах суду, яка виносить вирок у судовій справі [6].

Однак слід відзначити, що вказане визначення не розкриває всіх повноважень діяльності судді, обмежуючись лише рамками процесу. Дещо ширшим є визначення у Кримінальному процесуальному кодексі, де до судді відносять голову суду, заступника голови, суддю Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, апеляційного суду, місцевих загальних судів, які відповідно до Конституції України на професійній основі

уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжного [7].

Правовий статус судді насамперед закріплений у Конституції України, де закріплено незалежність та недоторканність суддів. Крім того вони мають загальнодержавний статус. Так, професійні судді виконують конституційну функцію – здійснення правосуддя, чим зумовлений їх спеціальний правовий статус. При його визначенні законодавець повноважний установлювати спеціальні вимоги для зайняття таких посад. Наведені конституційні засади щодо наділення суддів повноваженнями відповідно до рішень глави держави і єдиного законодавчого органу – Верховної Ради України – дають підстави вважати, що всі професійні судді для здійснення своїх повноважень отримують загальнодержавний статус. Усі попередні висновки із зазначеного питання також приймаються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою юстиції, оскільки не існує будь-яких обмежень щодо статусу професійних суддів, зумовлених адміністративно-територіальним устроєм України [8]. Окрім того в ч. 3 ст. 127 Конституції закріплено, що суддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої [9]. Главою 2 статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус судді» чітко передбачено статус судді, де зазначено, що суддею є громадянин України, який призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Також судді гарантується перебування на посаді до досягнення ним шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення судді з посади або припинення його повноважень. Його не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення: 1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду; 2) у порядку дисциплінарного стягнення [10]. Також законодавець установлює і віковий ценз при призначенні на посаду: не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної

діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросчесним і володіє державною мовою. Законодавець не обмежує і встановлення додаткових вимог для призначення на посаду судді. А для суддів спеціалізованих судів можуть бути встановлені інші вимоги щодо освіти та стажу професійної діяльності.

Таким чином, доходимо висновку, що суддя є основним суб'єктом судової влади, який виконує державні повноваження, ним може бути тільки громадян України, що досяг певного вікового цензу та має певні професійні якості.

Також суддя має право брати участь у суддівському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності суду в порядку, установленому законом. Суддя може бути членом національних або міжнародних асоціацій та інших організацій, що мають на меті захист інтересів суддів, утвердження авторитету судової влади в суспільстві або розвиток юридичної професії та науки. Суддя має право вдосконалювати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку раз на три роки.

Разом із тим встановлено певні обмеження. Так, перебування на посаді судді не сумісне із зайняттям посади в іншому органі державної влади або органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом щодо осіб, які підпадають під Закон України «Про очищення влади», також суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати оплачувані посади або виконувати таку роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації.

Суддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими

іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за виявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя.

Повністю підтримуємо та погоджуємось із точкою зору А. Іванищука, який визначив адміністративно-правовий статус судді як систему адміністративно-правових елементів, які визначають місце і роль висококваліфікованого, досвідченого та патріотично налаштованого юриста щодо призначення його суддею, складання ним присяги, проходження кар'єри та звільнення з посади судді, що складається з обсягу правосуб'єктності, компетенції (обов'язків і прав), незалежності й недоторканності та спеціальної дисциплінарної відповідальності, яка має адміністративні ознаки [11]. В. Кравчук зазначає, що суддя є центральним суб'єктом судової влади. Саме судді безпосередньо реалізують основні функції правосуддя, і від рівня їхнього конституційно-правового «статусу залежить авторитет судової влади та ефективність здійснення функції правосуддя в Україні» [12].

Рішенням Ради суддів України від 02.04.2015 № 34 «Про обрання суддів на адміністративні посади» передбачено певні умови щодо обрання та строків перебування на посадах. Так, обрання суддів на адміністративні посади голови місцевого суду, його заступника, голови апеляційного суду, його заступника, голови вищого спеціалізованого суду, його заступників обираються на посади строком на два роки, але не більш як на строк повноважень судді, шляхом таємного голосування більшістю від кількості суддів, які працюють у відповідному суді.

Висновки. Таким чином, для обрання судді на посаду умови є загальними. Суддя є основним суб'єктом судової влади, який виконує державні повноваження, ним може бути тільки громадянин України, що досяг певного вікового цензу та має певні професійні якості, однак при обранні на адміністративні посади існують певні обмеження у перебуванні на одній і тій же посаді.

Список використаних джерел:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консул. 2001.С. 656.

2. Орловська І.Г. Адміністративно-правовий статус суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Випуск 22. Частина І. Том 2 . 2013.С.205-208
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією академії НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ : ТОВ, видавництво «Юридична думка», Т. 5. 2003. 992 с.
4. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правовий статус особи: поняття, структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32–37.
5. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник /В.В. Галунько , В.І. Курило , С. О. Короед, О.Ю. Дрозд, та ін. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 272 с.
6. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. Стор. 824.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) від 21 червня 2011 року № 7-рп/2011
9. Конституція України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про судоустрій і статус судді. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
11. Іванищук А. А. Адміністративно-правовий статус помічника судді. Наукові праці Національного університету «Одеська юридичної академія. МОН України, НУ ОЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2014.Т. 15. С. 328-333.
12. Кравчук В.М. Структурні елементи конституційно-правового статусу суддів в Україні:інформаційний аспект. *Правова інформатика*. № 3-4(31). 2011. С.103- 107
13. Про обрання суддів на адміністративні посади. Рішенням Ради суддів України від 02.04.2015№ 34.URL.<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr034414-15#Text>

УДК 342.9:34.08(477)

Яра О. С.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СТУДЕНТКИ
(СТУДЕНТА) – ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ**

У статті розкрито адміністративно-правового статус студентки (студента) в Україні. Доведено, що це юридично закріплені (формально і на основі теорії природного права) положення, що базуються на соціально-педагогічному статусі студента та набувають загальних і спеціальних юридичних знань в початковому процесі й формують характер, світогляд, політичні й особисті уподобання в процесі виховної роботи, що забезпечується науково-педагогічними, іншими учасниками навчального процесу шляхом реалізації спеціального студентськоцентристського принципу публічного адміністрування.

Ключові слова: адміністративні обов'язки, адміністративні права, адміністративно-правового статус, початковий процес, спеціальна дисциплінарна відповідальність, студенти, юридичні знання.

The article reveals the administrative and legal status of a student in Ukraine. It is proved that these are legally established (formally and on the basis of the theory of natural law) provisions based on the socio-pedagogical status of the student, who acquire general and special legal knowledge in the initial process and form the character, worldview, political and personal preferences in the educational process, which is provided by scientific and pedagogical, other participants in the educational process through the implementation of a special student-centric principle of public administration.

Key words: administrative and legal status, administrative responsibilities, administrative rights, initial process, legal knowledge, special disciplinary liability, students.

Вступ. Шлях до істини в будь-якій сфері є тернистим. Наукове дослідження цей шлях проходить у певний спосіб перетворення джерел дослідження на нові наукові положення, висновки й узагальнення. Кожна наука, кожний її інститут мають свої способи, які залежно від специфіки об'єкта дають можливість використати загальноприйняті, відомі або пристосувати до цього спеціальні методи наукового осмислення й пізнання, у нашому випадку – до проблем адміністративно правового забезпечення вищої юридичної освіти.

В умовах сьогодення вища юридична освіта переживає процес подальшої трансформації, який спрямований на утвердження в навчальному процесі цінностей Європейської спільноти та стандартів болонського процесу. Усе це вимагає по-новому переосмислити методологію аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

До проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні привертали свої наукові погляди вітчизняні вчені В. Бачинін, О. Бондаренко, Н. Бондарчук, І. Булик, О. Внукова, В. Галуцько, О. Гладкая, К. Грищенко, Н. Гітун, Н. Губерська, Г. Драйден, І. Драч, В. Дейнека, І. Зайченко, А. Іванищук, Н. Коротка, М. Курко, Т. Кучера, М. Мартинов, А. Маслова, Р. Мельник, Л. Миськів, О. Львова, В. Пальчиков, В. Селюков, Л. Насонова, Н. Пархоменко, О. Правоторова, Л. Подимова, О. Ортинський, С. Сливка, О. Скочиляс-Павлів, О. Хохленко, І. Хохлова, Т. Тарахонич, І. Тикович, С. Цигульов, Ю. Шемчушенка, А. Шпак, В. Юровська, М. Фіцула, С. Яровий та ін. Проте вони аналізовану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки та більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів з цієї проблематики вчених-адміністративістів сформулювати методологію адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Результати дослідження. Відповідно до словника української мови категорія «методологія» (гр. *μεθoδoλoγία* – «учення про метод»)

визначається як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; учення про методи пізнання та перетворення дійсності; основу методології складає мислення й світогляд як операційне середовище самодисципліни та роботи з інформацією, моделями, алгоритмами [1].

Методологія як вчення забезпечує наукове пізнання методами і прийомами розумової діяльності через вивірені й апробовані правила, норми, вимоги розумової та практичної діяльності, що відбивають властивості та зв'язки реального світу. Методологія немов регулює пізнавальний процес, адже дослідник відстежує свої пізнавальні акти, рефлексує свої думки й дії, звертає свідомість на самого себе. Методологічна свідомість ученого, а також практичного працівника чи будь-якого фахівця органічно вплітається в його пізнавальний процес, усвідомлення технології мислення підсилює ефективність діяльності особи. Для сучасного суспільства в умовах найскладніших трансформацій, непередбачених змін, приголомшуючих відкриттів і глобальних суперечностей особливо важливою є методологічна культура кваліфікованих фахівців сфери науки й освіти. Слід створити умови, що забезпечують підвищення ефективності такої культури.

Методологія вивчає не тільки методи, а й інші засоби, що забезпечують дослідження. Уся система методологічного озброєння вченого базується на сукупності знань, набутих раніше, і світорозумінні, що відбивають сучасний рівень, усталену картину світу. Водночас на сучасному етапі розвитку науки (його називають постнеокласичним) в умовах невірноваженості, нестабільності, хаотичності світу чітко простежується еволюція наукової картини світу і категоріального апарату, що його відображає. Це дає змогу вбачати в науковому методі та методології науки не просто інструментальну конструкцію, а складну, досить рухливу, адаптивну в принципі систему. Арсенал методологічних засобів науки відносно стійкий – вони не формуються для кожної пізнавальної ситуації, а зазвичай наявні та готові до застосування. Вибір їх у конкретних обставинах для конкретного об'єкта, що пізнається, – це показник кваліфікації та методологічної культури дослідника [2].

Методологія аналізу має складну сутнісну структуру. Прийнято

виділяти три рівні методології – філософський, загальнонауковий і спеціальнонауковий, серед яких численними вертикальними і горизонтальними зв'язками переплетені різні за своєю юридичною та науковою природою об'єкти аналізу, які в цілому можуть бути визначені як способи перетворення джерел дослідження в нову наукову новизну, узагальнення та висновки.

На думку О. Внукової, з позиції філософії педагогіки дослідник у процесі наукового пізнання спирається на певні філософські позиції, які разом із загальними принципами пізнання і категоріальним апаратом науки становлять філософський рівень у методології. На її погляд, на сучасному етапі співіснують різні філософські вчення, які і є методологією різних наук, зокрема й педагогіки. Серед них найбільш впливові екзистенціалізм, неопрагматизм, неопозитивізм, діалектичний матеріалізм, неотомізм та інші. Екзистенціалізм (від лат. *existentia* – «існування», тобто філософія існування) визначає особистість найвищою цінністю, унікальною духовною істотою, здатною до вибору власної долі. Згідно з цим мета всього процесу виховання полягає в тому, щоб навчити людину творити себе як особистість. «Внутрішня сутність» дитини («екзистенція») майже не доступна для педагогічних впливів, а тому ефективним у формуванні її особистості є лише самовиховання. Свідомість, інтелект, логіка, на думку екзистенціалістів, мають другорядне значення. Головне у життєдіяльності індивіда – не розум, а почуття, віра, надія. Кожен залишає за собою право йти у житті своїм неповторним шляхом, незважаючи на загальнолюдські норми моралі. Навчання – це актуалізація прихованих здібностей студента, тому цикл предметів, які підлягають вивченню, має бути вибіркоким. Найважливішим є не рівень освіченості, не рівень знань, якими озброїла студента вища школа, а вміння «слухати свої внутрішні імпульси», «пізнати самого себе», а головною метою навчальних занять має бути не розвиток інтелекту, а виховання [3].

За всієї поваги до такої філософської педагогіки можна переконливо стверджувати, що методологія екзистенціалізму не може існувати в чистому вигляді – застосована для потреб вищої юридичної школи, адже студент-юрист – це не тільки творча особистість, а й майбутній юрист

(теоретик, практик, суб'єкт правотворчості), який в першу чергу сам має поважати норми права, дотримуватися їх особисто та вимагати (сприяти) дотримання їх іншими особами. Проте як додаткова методологічна теорія він може бути використаний як навчальний прийом творчої розвитку особистості.

Основні ідеї прагматичної (гр. *pragma* – «справа, дія») педагогіки полягають в тому, що погляд на виховання здійснюється як на постійну реконструкцію особистісного досвіду студентів; в основу навчання й виховання кладуться спонтанні інтереси й потреби студента в даний час; методом навчання є діяльність (ігрова, трудова). У процесі виконання конкретних практичних дій студенти не тільки отримують нові знання, але й навчаються працювати, долати труднощі. Тобто вища школа не має бути відірвана від життя. У навчально-виховному процесі потрібно розвивати і стимулювати активність студентів у процесі розв'язання семінарських і практичних завдань. Ці ідеї відображені в освіті в опануванні мовами, перш за все для життя в багатомовному соціумі, у формуванні навичок взаємодопомоги. Представники прагматичної педагогіки стверджують, що людина має поводити себе так, як диктує їй певна ситуація й визначена мета. Моральне все, що допомагає досягненню успіху, мета виховання – пристосування особистості до життя, підготовка до здійснення кар'єри, ведення практичної юридичної діяльності [3.]

Без сумніву, методологія прагматичності є вагомим чинником процесу навчання ефективних юристів та нашого дослідження. Проте вона не є абсолютною, адже підлаштовує юриста під реальні суспільні відносини, які можуть бути протиправними з погляду права. Наприклад, суддя Н. Рєпникова з одного з московських судів протиправно задовольнила клопотання про заміну російському опозиціонеру О. Навальному умовного терміну на реальний із відбуванням у колонії, з прагматичних міркувань підлаштувавшись під реально існуючі суспільні відносини автократичного російського режиму В. Путіна, що є неприпустимим для юристів демократичних правових держав [4].

Позитивізм (з лат. *positivus* – «позитивний») – це філософське вчення, що визначає єдиним джерелом істини те, що отримано за допомогою

кількісних методів. Позитивісти оголосили псевдонауковими проблеми, пов'язані з розвитком суспільства, соціальними суперечностями. Перші положення позитивізму сформулював французький філософ Огюст Конт. Послідовниками були англійські філософи Джон Стюарт Мілль та Герберт Спенсер. Позитивізм має глибинні коріння як у педагогіці, так і в юриспруденції. Позитивізм у педагогіку почав проникати з кінця XIX ст., що виражалося у відмові від педагогічних теорій і проголошенні завданням педагогіки реєстрування фактів, якими є психічні та інтелектуальні здібності особистості. Сучасний педагогічний неопозитивізм здебільшого називають «новим гуманізмом», згідно з яким головну увагу потрібно приділяти розвитку інтелекту, а завдання виховання – формувати раціонально мислячу людину, розвивати людське «Я». Гуманізація системи виховання – головний засіб утвердження в усіх сферах життя суспільної справедливості як найвищого принципу стосунків між людьми. Прихильники цього напрямку критикують попередні ідеали й еталони поведінки, пов'язані зі звичками і традиційними релігійно-моральними світоглядними орієнтирами, як такі, що не відповідають потребам сучасного динамічного суспільства [3]

Із погляду права, характерною його рисою є ототожнення права й позитивного права чи правопорядку в його розумінні як системи установлених норм і історично сформованих інститутів. Тому об'єктом такого типу правового мислення є лише феномени позитивного права і виключення будь-яких феноменів непозитивного характеру як правових. Позитивізм у праві виник як реакція на спекулятивно-метафізичну філософію права XVII-XVIII століть, як прагнення змінити метафізичне вчення на абсолютні начала права таким його вивченням, яке спирається на позитивний дослідний матеріал, на «факти», тобто безпосереднє «дане». Такими фактами є насамперед норми права. Тому філософія права, на думку позитивістів, має займатися вивченням їх логічного змісту й мовного висловлювання. Позитивність права означає його «фактичне існування», його «дійсність». Позитивне право саме тому і є «фактично діюче право». Основною ознакою принципу позитивізму є державний абсолютизм, тобто визнання єдиним джерелом права державної волі. Це

проходить як через класичний позитивізм, так і через неопозитивізм. І хоча в процесі історичної еволюції позитивізму, особливо в ХХ столітті, цей принцип пом'якшується (від «сили» через «повноваження» до «визнання»), бо тенденція до гуманізації права охоплює і юридичний позитивізм; усе ж державна воля і в концепції «основної норми» Кельзена, і в «правилі визнання» Харта зберігається як очевидний, вихідний пункт юридичної юриспруденції як науки [5].

Отже, позитивізм як методологія аналізу є провідним способом адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Його використання широке, однак його вплив не розповсюджується, не може розповсюджуватися на всі суспільні відносини у сфері вищої освіти, адже норми права (законодавство), які прийняті державою, можуть бути неправовими, а його виконання – карним. Наприклад, В. Кукса і Г. Москаленко 1966 року вивісили український прапор над тодішнім інститутом народного господарства в Києві. За це вони за реально чинними на той час законами радянської імперії протиправно були притягнуті до кримінальної відповідальності, а Г. Москаленко ще й відрахований зі складу студентів «нархозу» [6].

Діалектичний матеріалізм як філософське вчення про найзагальніші закони руху й розвитку природи, суспільства й мислення зародився у 40-ві роки ХІХ ст. Основні положення діалектичного матеріалізму такі: матерія первинна, а свідомість – вторинна; свідомість виникає в результаті розвитку матерії (мозку людини) і є її продуктом (принцип матеріалістичного монізму); явища об'єктивного світу і свідомості причинно зумовлені, оскільки взаємозалежні і взаємозумовлені (принципи детермінізму); усі предмети та явища перебувають у стані руху, розвиваються і змінюються (принцип розвитку). У філософії діалектичного матеріалізму важливе місце належить законам діалектики (перехід кількісних змін у якісні, єдність і боротьба протилежностей, заперечення) [7].

На наш погляд, діалектичний матеріалізм як методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні є незамінним у випадку дослідження складних неоднозначних фактів у їх

запереченнях, єдності та боротьба протилежностей або для аналізу значних за обсягом емпіричних матеріалів щодо виявлення та узагальнення переходу кількісних змін у якісні.

Природне право, на наш погляд, є основою методології будь-якого дослідження, зокрема нашого. Адже це право перебуває в самій природі людини, надане їй від природи та має ґрунтовний для життя людей норматив поведінки. Джерелом природного права є сама людина, тобто її потреби й інтереси. Людина є їх носієм. Воно має загальносоціальне, людське походження і не санкціоноване з боку держави. Вихідним пунктом є теза про наявність у кожної людини невід'ємних прав і свобод, якими вона наділена природою, так само як наділена розумом. Це є природне право. Тільки згодом, коли виникає держава, виникає позитивне право, яке призначене закріпити природні права людини, створити реальні гарантії для їх дії. Воно є продуктом життєдіяльності людини, а не держави. Саме природне право є основою невід'ємних, природних прав людини, які існують незалежно від того, чи закріплені вони десь, чи ні. Невід'ємні, природні права людини походять від природного права на життя і свободу, які від народження має кожна людина, мають гарантувати свободу, захищати особу від свавілля з боку держави та інших осіб. Ці права дають людині змогу бути самим собою у стосунках з іншими людьми. Ці права є позатериторіальними, загальними, наднаціональними. До таких прав належать право на життя, особисту недоторканність, вільне пересування, честь і гідність. Природне право, що випливає з духу людини, – це певні можливості, які забезпечують гідне існування людини у Всесвіті як фізичної, культурної, політичної істоти та її збереження, розвиток як особистості, індивідуальності з власним психоемоційним сприйняттям світу [8; 9;10].

Отже, філософія природного права є основою методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Оскільки це право на вищу освіту осіб, які мають закінчену середню освіту, воно міститься в самій природі людини, воно надане їй від природи та має визначений для подальшого життя людей норматив поведінки. Джерелом реалізації цього природного права є сама людина, тобто особа,

яка відповідає всім критеріям і сама вирішує скористатися правом – отримувати вищу юридичну освіту чи ні. Держава не може перешкоджати громадянину отримувати вищу юридичну освіту, і навпаки – вона має сприяти всебічному розповсюдженню високих юридичних знань.

Висновки. Усе викладене вище дає можливість сформулювати такі узагальнення щодо методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні:

– методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти – це сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права, учення про методи пізнання та перетворення дійсності на основу світоглядного осмислення аналізованого освітнього середовища вищої школи середовище;

– вона здійснюється через вивірення й апробацію правил, норм, вимог розумової і практичної діяльності, що відбивають характерні властивості та зв'язки вищої юридичної освіти;

– методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти має складну структуру (філософську, загальнонаукову і спеціальнонаукову наповнену численними вертикальними й горизонтальними зв'язками різної наукової, юридичної та педагогічної природи як способами перетворення джерел дослідження в нову наукову новизну, узагальнення та висновки;

– методологія екзистенціалізму не може бути в чистому вигляді застосована для потреб адміністративно-правового аналізу вищої юридичної школи, адже студент-юрист – це не тільки творча особистість, а й майбутній юрист (теоретик, практик, суб'єкт правотворчості), який має поважати норми права, дотримуватися їх особисто та вимагати (сприяти) дотримання їх іншими особами;

– методологія прагматичності є вагомим чинником процесу навчання ефективних юристів та нашого дослідження, проте є абсолютною, адже може підлаштовувати юриста під практично існуючі суспільні відносини, які можуть бути протиправними

– методологія позитивізму як спосіб наукового аналізу є широким провідним способом адміністративно-правового забезпечення вищої

юридичної освіти в Україні, однак його вплив не може розповсюджуватися на всі суспільні відносини у сфері вищої освіти, адже норми права (законодавство), які прийняті державою, можуть бути неправовими, а їх виконання – карним;

– діалектичний матеріалізм як методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні є незамінною в разі дослідження складних неоднозначних фактів у їх запереченнях, єдності та боротьбі протилежностей або для аналізу значних за обсягом емпіричних матеріалів щодо виявлення та узагальнення переходу кількісних змін у якісні у сфері вищої юридичної освіти;

– філософія природного права є основою методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, адже право на вищу освіту осіб, які мають закінчену середню освіту, міститься в самій природі людини, воно надане їй від природи та має визначений для подальшого життя людей норматив поведінки, держава не може перешкоджати громадянинові отримувати вищу юридичну освіту, і навпаки – вона має сприяти всебічному розповсюдженню високих юридичних знань.

Отже, методологія адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні – це сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права, як вчення про методи пізнання та перетворення дійсності на основу світоглядного осмислення вищого освітнього середовища через складну структуру, що наповнена численними вертикальними і горизонтальними зв'язками різної наукової, юридичної та педагогічної природи як способами перетворення джерел дослідження в нову наукову новизну, узагальнення та висновки.

Список використаних джерел:

1. Рудич М. Вища освіта як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Вісник університету «Україна»: Серія «Право»*. 2011. №2. С.71-74.
2. Фіцула М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

3. Про освіту. Закон України 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. ст. 380;
4. Про вищу освіту. Закон України 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. ст. 2004.
5. Чижмарь К. Наукова-практичний коментар Закону України "Про вищу освіту". Київ: Видавництво "Професіонал", 2019. 360 с.
6. Право. Словник української мови: в 11 томах. Том 7, 1976. С. 506.
7. Права та обов'язки осіб, які навчаються у закладах вищої освіти. WikiLegalAid. 2019. <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>.
8. Калашнікова Л., Жерновникова О. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях : навчальний посібник. Харків, 2016. 260 с.

УДК 342.9.23:351.746

Махмурова-Дишлюк О. П.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ**

У статті розкрито зміст адміністративно-правового режиму тимчасово окупованих територій України. Це юридичні чинники, які утверджені законодавчо. Вони забезпечують територіальну цілісність України та права, свободи як вимушених переселенців, так і за можливістю осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях.

***Ключові слова:** адміністративно-правовий режим, вимушені переселенці, права, свободи, територіальна цілісність, тимчасово окуповані території.*

The article reveals the content of the administrative and legal regime of the temporarily occupied territories of Ukraine. These are legal factors that are approved by law. They ensure the territorial integrity of Ukraine and the rights and freedoms of both internally displaced persons and, if possible, persons in the temporarily occupied territories.

Key words: administrative and legal regime, internally displaced persons, rights, freedoms, territorial integrity, temporarily occupied territories.

Вступ. Українська територіальна суверенність перебуває під загрозою, адже здійснюється російсько-терористична агресія. Анексованим є АРК, а також перебувають під тимчасовою окупацією Росії окремі райони Донецької та Луганської областей. Більше того, російсько-терористичні війська постійно зазіхають на інші території України. Такі жахливі факти мають вирішуватись у першу чергу через збройний опір, однак без мудрого політичного й адміністративно-правового забезпечення, досягти успіху неможливо. Другий напрямок найбільш комплексно характеризується категорією «адміністративно-правовий режим», що потребує як теоретичного переосмислення, так і правозастосовного втілення у правореалізацію.

У своїх працях зазначену проблему так чи інакше розглядали С. Адабаш, С. Бескорвайний, С. Белєвцева, Я. Букреєв, А. Вишневський, В. Галуцько, П. Діхтієвський, М. Доненко, В. Завгородня, Т. Короткий, С. Кузніченко, О. Кузьменко, Ю. Лісова, С. Марущенко, В. Настюк, О. Правоторова, Ю. Радковець, Є. Руденко, С. Сірий, Г. Христова та ін. Проте вони безпосередньо викликів щодо адміністративно-правового режиму тимчасово окупованих територій в Україні не торкалися, а зосереджували свої наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права та чинного законодавства розкрити особливості прояву адміністративно-правового режиму тимчасово окупованих територій України на забезпечення прав і свобод громадян, публічного інтересу держави.

Результати дослідження. У науковому значенні гуманітарна категорія «режим» трактується по-різному. Так, словник української мови доводить, що словосполучення «правовий режим» доводить, що воно походить від французького *regime*, яке у свою чергу має давню латинську основу *regimen* [1]. Більш спеціально В. Завгородня розглядає

адміністративно-правовий режим як визначену сукупність певних юридичних конструкцій, які встановлюються та реалізуються в окремих сферах відносин і забезпечують певний публічний інтерес осіб із впливом конкретних адміністративно-правових заходів та засобів, які можуть виявлятися у різних формах. Для досягнення поставленої мети відповідного режиму необхідно, щоб ці засоби, які застосовуються, створювали одну конструктивну єдність для набуття функціонального змісту. Адміністративно-правовий режим має унікальну методологічну цінність для адміністративно-правової наукової діяльності, яка застосовується в більшості сфер правового регулювання у сфері адміністративного права. [2].

На думку авторів підручника з адміністративного права, адміністративно-правовий режим утворюється зі спеціальною метою, зумовлений імперативним методом правового регулювання з особливими засобами встановлення і формами виникнення прав та обов'язків, способами юридичного впливу та захисту прав і свобод, який має чітко визначені просторово-часові рамки та спеціальні органи управління [3]. С. Адабаш доводить, що адміністративно-правовий режим – це важлива категорія адміністративного права, цінність якої важко переоцінити. Головною його сутністю є сукупність заходів адміністративно-правового впливу, які передбачені законом, установлюють певну міру поведінки осіб та зазначають обмеження й заборони, які спрямовані на вчинення окремих дій, вони виконуються шляхом примусу з боку держави у вигляді діяльності компетентних органів для забезпечення безпеки як окремої території так і держави. [4].

На думку В. Настюк і В. Белєвцева, адміністративно-правовий режим зумовлений найголовнішим чинником – якщо існує певна небезпека або загроза, що виявляється в залежності характеру небезпеки й пов'язана з діяльністю різноманітних екстремістських організацій, терористичною діяльністю, діяльністю спецслужб та організацій іноземних держав. У сучасних реаліях Україна зобов'язана вкладати зусилля, що необхідні для режимних заходів, які створюють умови, що перешкоджають тим чи іншим акціям підривної або злочинної діяльності [5; 6].

Науковці не завжди акцентують увагу на різноманітних проявах адміністративних режимів, як наприклад професор С. Кузніченко, вони вбудовують власні припущення правових конструкцій разом з іншими галузями права. Учений доводить, що адміністративно-правовий режим має такі значення: система правил, певних заходів для необхідної мети, наприклад досягнення миру шляхом накладення комендантського часу. При цьому види управління напряму залежать від державного устрою, що виконує умови діяльності або існування чого-небудь. Спеціальні адміністративно-правові режими класифікує вчений: за чинністю юридичного акта, який закріплений нормативно-правовими актами України; дією режиму за територією, тобто режиму, чинного на певній території або по всій країні; за об'єктом – носієм, режими територій, на окремих об'єктах або видах діяльності встановлюється певний режим; за масштабами свободи людей і організацій використовується для реалізації певних цілей; за глибиною змін у конституційному статусі громадян і організацій, які в свою чергу поділяються на звичайні режими й надзвичайні режими. Тобто, як доводить С. Кузніченко, адміністративно-правовий режим установлений на організаційну діяльність органів виконавчої влади і виявляється в створенні та функціонуванні особливих правозастосовних структур і механізмів реалізації поставлених цілей, також забезпечує підтримку для спеціального адміністративно-правового режиму яка пов'язана з рішенням економічних, матеріально-технологічних питань з метою підготовки сил і засобів для створення певних джерел фінансування для надання допомоги потерпілим, проведення відновлювальних робіт тощо [7].

Такі існують теоретичні підходи до розуміння юридичної природи адміністративно правових режимів. Виходячи з таких теоретичних положень звернемося до законодавчого регулювання аналізованої нами проблематики.

В Україні офіційно під статусом тимчасово окупованих територій перебувають окремі райони, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей та Автономна республіка Крим. Кожен із цих регіонів постраждав від агресії Російської Федерації, а Автономну республіку Крим

визнали тимчасово окупованою через анексію. Ці виклики ухвалені у спеціальних нормативно-правових актах Верховної Ради України, Законі України № 1706-VII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями» та Постанові Верховної Ради України від 17 березня 2015 р. № 254-VIII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», які встановлюють та регулюють правовий статус окупованих територій [8; 9].

Що стосується адміністративно-правового режиму АРК Крим, то Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Стан з правами людини у Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна)» від 19 грудня 2016 р. № 71/205 Російську Федерацію визнала державою-окупантом, а Автономну Республіку Крим (далі – АР Крим) та місто Севастополь – тимчасово окупованою територією. У резолюції визнається протиправність установлення правової системи Російської федерації та негативні наслідки на стан галузі прав і свобод людей в АР Крим, установлені злісні зловживання та порушення прав та свобод, які направлені на людей, які перебували на тимчасово окупованій території АР Крим, що виявлялися в позасудових убивствах, зникненні людей, незаконних кримінальних переслідуваннях; насильстві, націленому на життя та здоров'я людей, незаконному затриманні людей; тортурах; особливо жорстких діях, спрямованих на незаконно ув'язнених, та інших діях, спрямованих проти вільного вираження свободи віросповідання, переконань, свободи слова, акцій, протестів, мирних зібрань тощо [10].

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» з 2014 року офіційно Криму присвоєно статус окупованої території. Тимчасово окупованою територією визначаються територіально сухопутна територія та внутрішні води, море навколо Кримського півострова, територіальні води, повітряний простір, надра тощо. Правовий режим тимчасово окупованої території поширюється на вчинення специфічних правочинів; регулювання режиму перетину між тимчасово окупованими територіями; проведення референдумів та виборів і реалізацію прав та

свобод людини. Передбачається певний правовий режим й особливий порядок, який виявляється в забезпеченні прав і свобод громадян України, що перебувають на території АРК Крим, та спрямований на захист прав і свобод людини і громадянина, культурної спадщини на тимчасово окупованій території, права громадян, які проживають на тимчасово окупованій території, на отримання документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус; прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території, на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту; спрямованих на виборчі прав. Треба підкреслити, що у зв'язку зі збройною агресією на АР Крим органи та їх посадові особи, які існують на АР Крим і не визначені чинним законодавством України та, як наслідок, будь-які дії, вчинені органами та посадовими особами, не набувають правових наслідків, тобто є незаконними. Зв'язки та взаємодія державної влади з незаконними органами й посадовими особами здійснюється лише з метою національних інтересів України, які спрямовані на захист свобод та прав, а також на виконання міжнародних договорів [8].

Адміністративно-правовий режим затверджує порядок виїзду та виїзду на територію АР Крим відповідно до Постанови «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», де зазначається, що перетин території АР Крим здійснюється через контрольні-пропускні пункти за умови пред'явлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, при цьому необхідно аргументувати конкретні відомості про причини перетину кордону та за потребою отримати спеціальний дозвіл, який оформлюється в Державній митній службі України. У разі відмови видання спеціальних дозволів або можливості перетину може бути в разі, коли є підозра, що це може створювати загрозу національній безпеці та порушувати права та свободи людей. Наприклад, підроблені документи; неправдиві відомості, тощо. У разі відмови у виданні спеціального дозволу, особа може оскаржити рішення в Державній Митній Службі України. У разі відмови перетину тимчасово окупованої території АР Крим Державна прикордонна служба

інформує про причину відмови, видаючи спеціальне рішення [11].

Також треба підкреслити, що за громадянами України, які виїхали за межі тимчасово окупованої території АР Крим, забезпечуються відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» гарантії прав та свобод у вигляді дотримання їх прав та свобод відповідно до чинного законодавства України, включаючи: трудові; соціальні; виборчі; освіти (надаючи певні пільги) та ін. Забезпечення таких прав і свобод здійснюється з Державного бюджету України за порядком, який визначено Кабінетом Міністрів України [8].

Адміністративно-правовий режим тимчасово окупованих територій України розкривається за допомогою низки нормативно-правових актів – це в першу чергу Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», згідно з яким для забезпечення на тимчасово окупованих територіях державного суверенітету державна влада забезпечує певні заходи, які спрямовані на захист свобод та прав населення, виконують свої повноваження відповідно до норм і принципів міжнародного права, що націлені на відновлення територіальної цілісності незалежної України, виконують певні заходи для забезпечення державної безпеки й оборони для відсічі або стримування агресії окупанта, застосовують механізми двосторонньої або багатосторонньої міжнародної співпраці, забезпечують виконання кримінальної відповідальності за злочини, спрямовані на безпеку людства та міжнародний порядок [12].

Висновки. Україна та світова спільнота не визнає анексію АР Крим Росією – Крим це Україна. З метою мінімізації для держави та громадян України наслідків окупації створено відповідний спеціальний адміністративно-правовий режим.

Російсько-терористична агресія на території Донецької та Луганської областей призвела до законодавчого закріплення спеціального адміністративно-правового режиму, який спрямований на повне і посилене (спеціальне) забезпечення прав і свобод осіб, які постраждали внаслідок агресії на підконтрольних територіях, та в деяких аспектах фрагментарно

на окупованих територіях.

Отже, адміністративно-правовий режим тимчасово окупованих територій України – це система сукупності засад та правових заходів, що утверджені спеціальними вітчизняними і міжнародними нормативно-правовими актами та реалізуються з метою забезпечення прав, свобод, інтересів осіб, які постраждали внаслідок російсько-терористичного агресії на національну безпеку України, та відновлення територіальної цілісності.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. Т.1. 1970. С. 45.
2. Завгородня В. Категорія «Адміністративно – правових режимів» у понятійному апараті адміністративного права. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2010. С. 31-35.
3. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О.Кузьменко та ін. ; за ред. В.Галуцька, О.Правоторової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 656 с
4. Адабаш О. Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правових режимів. *Європейські перспективи* № 12. 2013. С 36-40
5. Адміністративно-правові режими в Україні: монографія / Настюк В.Я., Белєвцева В. В. Харків: Право, 2009. 128 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2010/Nastuk_2009.pdf
6. Про Стратегію національної безпеки України: Затверджена Указом Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007. Офіц. вісн. України. 2007. № 11. С. 7.
7. Кузніченко С. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»: наук.-практ. комент; Одес. держ. ун-т внутр. справ. Харків : Право, 2015. 162.
8. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України. *Відомості Верховної Ради*. № 26.2014. С 892
9. Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями». Постанова

Верховної Ради України від 17 березня 2015 р. № 254-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015, № 17. ст. 128.

10. Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine): Resolution A/71/ PV.65 19 December 2016. United Nations. URL: <http://bit.ly/2l1OeTn>

11. Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 367 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2015-п#n8>

12. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 10. Ст. 54.

13. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України. Закон України. *Відомості Верховної Ради*. № 10, Ст.107.

14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 94. С. 7.

УДК 342.9: 347.961

Розсоха С. С.

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ ПОНЯТТЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

У статті розкрито адміністративно-правове забезпечення нотаріальної діяльності як цілісного комплексу правових заходів, елементів і гарантій, які створюють єдиний адміністративно-правовий механізм, що через адміністративну діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації спрямований на упорядкування, організацію та

регулювання нотаріату як незалежної, ефективної та професійної системи органів з метою легітимізації відносин в суспільстві, захисту права власності, охорони інших прав, свобод та законних інтересів осіб.

***Ключові слова:** адміністративно-правове забезпечення, механізм, Міністерство юстиції України, норми права, Нотаріальна палата України, нотаріат, нотаріус, принципи, статус.*

The article defines administrative and legal support of notarial activity as a complete set of legal measures, elements and guarantees that create a single administrative and legal mechanism that, through the administrative activity of authorized public administration entities, aims at ordering, organizing and regulating the notary as an independent, effective and a professional system of bodies to legitimize relations in society, protection of other rights, freedoms and legitimate interests of persons.

***Key words:** administrative and legal support, mechanism, Ministry of Justice of Ukraine, norms of law, Notary Chamber of Ukraine, notary, principles, status.*

Вступ. Відповідно до Закону України «Про нотаріат» 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ держава гарантує й забезпечує рівні умови доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності [16]. Тобто цією нормою закріплено обов'язок здійснення державою належного адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності як основної ідеї побудови незалежного, дієвого й ефективного нотаріату в суспільстві.

Нотаріат зазнає нищівної критики з боку українського суспільства, адже процвітання рейдерства в Україні та інші порушення права власності здебільшого зводяться до дискредитації нотаріусів. Однак неефективні інструменти захисту права власності та неналежне адміністративно-правове забезпечення нотаріату фактично зумовлюють невідповідне виконання функцій нотаріату, що потрібно змінювати в сучасному суспільстві.

Нотаріальну діяльність з позиції адміністративного права системно вивчали у своїх наукових роботах такі вчені, як Т. Білоус, М. Глобінець, А. Гуледза, Г. Гулевська, Н. Гриців, Л. Данюк, А. Денисова, М. Долинська, К. Досінчук, Н. Ільєва, Е. Женеску, Д. Журавльов, Н. Карнарук, У. Кінаш, С. Ковальчук, І. Когутич, О. Красногор, Т. Курило, О. Мартинюк, І. Орловська, У. Палієнко, В. Тищенко, К. Чижмарь, В. Черниш, О. Чудний, К. Федорова та інші.

Однак, враховуючи чинні проблеми, які виникають в нотаріаті внаслідок неналежного адміністративно-правового забезпечення, дослідження цієї проблематики є надзвичайно важливим для виконання функцій нотаріату в українському суспільстві.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб унаслідок розкриття особливостей застосування норм права, аналізу позицій вчених-юристів та практики нотаріату визначити поняття адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні.

Результати дослідження. Тлумачний словник сучасної української мови слово «забезпечити» вживає у трьох значеннях: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах. Надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; 3) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [4, с. 375].

Оскільки забезпечення розглядається передусім як реальне створення умов для існування, реалізації чи гарантування будь-чого, не дивно, що перші спроби юридичного осмислення поняття «забезпечення» пов'язані з однією з найбільш актуальних правових сфер – правами людини. Коли йдеться про права людини, найбільшої актуальності набувають не питання їх проголошення, закріплення чи навіть правового регулювання, а саме проблема їх реального забезпечення [8, с. 38].

Науковці К. Толкачев та А. Хабібулін розглядають поняття «правове забезпечення» у двох значеннях: по-перше – як діяльність державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян щодо здійснення своїх функцій, компетенцій, обов'язків із метою створення оптимальних умов для суворої, неухильної реалізації правових приписів та

правомірного здійснення прав і свобод, друге – як підсумок, результат цієї діяльності, що виражається в реалізації правових приписів, прав і свобод громадян [20, с. 60].

В. Сірко характеризує правове забезпечення як здійснюваний державою за допомогою правових норм, приписів, засобів і заборон процес упорядкування суспільних відносин щодо юридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту та відновлення прав та інтересів відповідних суб'єктів [19].

О. Костюченко визначає, що правове забезпечення – це безперервна діяльність суб'єктів права зі створення правових умов у межах їхньої компетенції всіма правовими засобами щодо закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод осіб та їхніх груп [11, с. 15].

Я. Лазур вважає, що правове забезпечення – це здійснюване державою за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація й розвиток [12, с. 393].

Правове забезпечення організації та діяльності нотаріату, як переконує К. Досійчук, передбачає створення й законодавче закріплення сукупності певних гарантій, реалізація яких здійснюється державною владою [7, с. 206-212].

Таким чином, правове забезпечення – це формування та гарантування системи правових заходів, що реалізуються через діяльність уповноважених суб'єктів права та становлять єдиний механізм, спрямованих на забезпечення державою функціонування певних інститутів в суспільстві.

У сучасному адміністративному праві немає усталеного поняття «адміністративно-правове забезпечення». Ця наукова категорія може вивчатися в різних сферах суспільства, зокрема і в нотаріаті.

Своєрідність «адміністративно-правового забезпечення» полягає в тому, що адміністративне право за своїм глибинним призначенням має визначатися як «право забезпечення і захисту прав людини». У цьому полягає сутність усієї трансформації теорії і практики українського

адміністративного права на сучасному етапі [1, с. 67].

Деякі адміністративісти наполягають, що поняття «забезпечення» використовується для досягнення мети, яку поставив перед суспільством законодавець, що встановлює права людини і громадянина, існує нагальна потреба її реалізації [5, с. 124]. У свою чергу М. Фролков визначає адміністративно-правове забезпечення як здійснюване державою за допомогою спеціального механізму упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію та розвиток [21, с. 552].

І. Ієрусалімова визначає адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина як повноту регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають у процесі їхньої реалізації, а також надання за допомогою цих норм відповідних гарантій, які разом з іншими правовими та неправовими гарантіями утворюють стійку систему можливостей користування правовими цінностями в державі [9, с. 84]. О. Гуміній та Є. Пряхін вважають, що адміністративно-правове забезпечення слід розглядати у широкому та вузькому розумінні. У широкому адміністративно-правове забезпечення – це упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їхнє юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток. Вузьке визначення адміністративно-правового забезпечення буде змінюватися залежно від того, про які суспільні відносини буде йти мова [6, с. 49].

На думку О. Надьон, адміністративно-правове забезпечення – це безперервна діяльність суб'єктів права у сфері державного управління зі створення правових умов закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод осіб та їх груп [14, с. 21].

К. Білько сформульовано поняття адміністративно-правового забезпечення організації та діяльності нотаріату як сукупності адміністративно-правових засобів, які включають адміністративно-правові норми, форми і методи правового регулювання, спрямовані на організацію й діяльність нотаріату та діяльність органів управління нотаріатом із метою створення необхідних умов для виконання покладених на нього завдань [3, с. 7].

Таким чином, адміністративно-правове забезпечення нотаріальної діяльності – це цілісний комплекс правових заходів, елементів та гарантій, які створюють єдиний адміністративно-правовий механізм.

Відносно змісту адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні, то безумовно це внутрішні складові такого забезпечення, адже зміст – це фактично суть, внутрішня особливість чогонебудь або ж певні властивості, характерні риси, які відрізняють певне явище, предмет від подібних явищ, предметів і т. ін. [2, с. 624].

Сучасні представники юридичної науки зміст адміністративно-правового забезпечення розкривають через призму процедури регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають під час реалізації прав і свобод людини та громадянина [9, с. 83]; сукупності адміністративно-правових заходів і засобів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод [10, с. 45], або розглядають його як здійснення державою за допомогою правових норм, приписів сукупності засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію та розвиток [18, с. 8; 13, с. 163-169].

Зміст поняття «правове забезпечення» стосовно організації та діяльності нотаріату, з позиції К. Досійчук, може розглядатися у двох аспектах: 1) як сукупність гарантій; 2) як діяльність органів державної влади зі створення необхідних умов органів нотаріату для реалізації громадянами своїх прав. Учена вважає, що складовою забезпечення нотаріату в Україні є сукупність певних гарантій (загальних і спеціальних) та здійснюване державою за допомогою правових приписів і засобів упорядкування суспільних відносин у сфері нотаріату щодо їх юридичного закріплення, реалізації, контролю, охорони та захисту [7, с. 206-212; 17, с. 12]. Цікавою та трохи ширшою є позиція А. Олійника, який визначає зміст правового забезпечення як: а) створення сприятливих умов для реалізації громадянами свої прав; б) запобігання їх порушенню; в) відновлення порушених прав громадян [15, с. 16]

До основних елементів адміністративно-правового забезпечення

О. Гуміній та Є. Пряхін відносять: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення; 2) суб'єкт адміністративно-правового забезпечення; 3) норми права (норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення [6, с. 49]. У свою чергу В. Сірко до елементів адміністративно-правового забезпечення відносить: 1) об'єкт такого забезпечення (суспільні відносини); 2) суб'єкт адміністративно-правового забезпечення (державні органи та органи місцевого самоврядування); 3) норми права (норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення [19].

Таким чином, зміст адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні складають правові заходи й елементи, які комплексно об'єднуються в єдиний механізм, відповідно до них належать: 1) норми права (як національного, так і міжнародного, а також індивідуальні акти та акти-дії); 2) складові адміністративно-правових відносин забезпечення нотаріальної діяльності; 3) принципи адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності; 4) суб'єкти (публічна адміністрація – Міністерство юстиції України, Нотаріальна палата України, інші органи виконавчої влади та громадські об'єднання); 5) інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення; 6) форми адміністративної діяльності публічної адміністрації; 7) методи адміністративної діяльності публічної адміністрації; 8) адміністративні процедури; 9) напрямки удосконалення адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні.

Висновки. Таким чином, адміністративно-правове забезпечення нотаріальної діяльності – це цілісний комплекс правових заходів, елементів та гарантій, які створюють єдиний адміністративно-правовий механізм, що через адміністративну діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації спрямований на упорядкування, організацію та регулювання нотаріату як незалежної, ефективної та професійної системи органів із метою легітимізації відносин у суспільстві, захисту права власності, охорони інших прав, свобод і законних інтересів осіб.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Доктринальні засади сучасного розвитку і реформування українського адміністративного права. *Виконавча влада і адміністративне право*. К. : Вид. дім «Ін Юре», 2002. С. 60-73.
2. Білодід І. К. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 3.1972. 744 с.
3. Білько К. Ф. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07, НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : [Б.в.], 2015. 206 с.
4. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с
5. Голосніченко І. П. Адміністративне право України: основні поняття. навчальний посібник. Київ: ГАН, 2005. 232 с.
6. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014, № 4. С. 46–50.
7. Досінчук К. Ф. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 206-212.
8. Ігонін Р. Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 37-43.
9. Іерусалімова І.О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2006. 205 с.
10. Корж-Ікаєва Т. Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2008. 219 с.
11. Костюченко О. Є. Визначення поняття «правове забезпечення». *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 1 (68). С. 11–16.
12. Лазур Я. В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному

управлінні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392-398.

13. Личенко І. Поняття та ознаки адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. С. 163-169.

14. Надьон О. В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків: поняття та необхідні ознаки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 39(2). С. 17-21.

15. Олейник А. Е. Совершенствование деятельности милиции по обеспечению конституционных прав неприкосновенности личности, жилища советских граждан и охраны их личной жизни: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Київ, 1986. 24 с.

16. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

17. Пучкова М. В. Обеспечение прав граждан органами управления союзной республики. М: Наука, 1987. 140 с.

18. Римарчук Г. С. Адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності: автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Львів, 2013. 18 с.

19. Сірко В. С. Поняття адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Електронне наукове фахове видання з юридичних наук "Правова просвіта"*. 2018. № 8. URL: http://www.pravo.nauka.com.ua/pdf/8_2018/102.pdf

20. Толкачев К. Б. Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан: монография. Уфа: Уфимская ВШ МВД СССР, 1991. 168 с.

21. Фролков М. В. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 547-555.

УДК 342.56:35

Баришніков М. Р.

**ОБСЯГ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я**

У статті розкрито обсяг інформаційно-правового регулювання технологій штучного інтелекту в галузі охорони здоров'я. Мова йде про інформаційно-правове врегулювання відносин між творцями (програмістами), організаторами такого творення (компаніями-виробниками), що за правилом отримують всі права інтелектуальної власності й НОУ-ХАУ, та споживачами. При цьому в галузі медицини застосування технологій штучного інтелекту в ході надання медичних послуг врегульовується нормами публічного права (інформаційного та адміністративного), зокрема через ліцензування та акредитацію закладів охорони здоров'я.

Ключові слова: *галузь, інтелектуальна власність, інформаційно-правове регулювання, медицина, охорона здоров'я, технологія, штучний інтелект..*

The article reveals the scope of information and legal regulation of artificial intelligence technologies in the field of health care. In essence, it is an information and legal regulation of relations between creators (programmers), organizers of such creation (manufacturing companies), which, as a rule, receive all the rights of intellectual property and KNOW-HOW and consumers. In the field of medicine, the use of artificial intelligence technologies in the provision of medical services is regulated by public law (information and administrative), in particular through licensing and accreditation of health care facilities.

Key words: *artificial intelligence, branch, health care, information and legal, intellectual property, regulation, medicine, technology.*

Вступ. Штучний інтелект усе більшою мірою відіграє певну роль у медичній сфері, адже навіть у районній лікарні ми зможемо знайти МРТ, КТ та інші складні пристрої, програмне забезпечення яких має певні ознаки штучного інтелекту. Вони допомагають лікарям і пацієнтам швидко та якісно діагностувати захворювання. Складні та дорогі системи штучного інтелекту вже зараз мають набагато більше шансів на оперативне встановлення правильного діагнозу та визначення тактики лікування конкретних хвороб, почасти проводячи необхідні маніпуляції, зокрема операції, самостійно й незалежно від лікарів та медичних сестер. Фактично виникають абсолютно нові відносини між пацієнтом (його представниками) та програмними комплексами з використанням штучного інтелекту, за змістом яких медична послуга фактично надається програмним комплексом із використанням технологій штучного інтелекту самостійно та незалежно від його операторів та закладів охорони здоров'я.

До обсягу правового регулювання технологій у наш час вже з'явилися достатньо теоретичних напрацювань у працях таких учених, як О. Заярний [5], О. Баранов [6], Н. Хігучі [9], Л. Лінн [26], С. Віллік [12], Н. Прайс [13], М. Кржнік [14], А. Грінберг [15], О. Атабеков [16], Лоуренс А. Лінн [17], О. Заярний [18],[19], О. Баранова [20], О. Яворська [21], О. Сімсон [22], О. Радутний [23], Ю. Сидорчук [24], О. Павлишин [25] та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії інформаційного та медичного права, поглядів на цю проблематики вчених, а також національного і міжнародного законодавства з'ясувати обсяг інформаційно-правового регулювання технологій штучного інтелекту в галузі охорони здоров'я.

Результати дослідження. До основних положень у зв'язку з поширенням застосування технологій штучного інтелекту, зокрема в галузі медицини, перед ученими та юристами-практиками постала проблема правового врегулювання відносин, що складаються в ході такого застосування, вирішення теоретичних, зокрема філософсько-правових та суто практичних, питань, зокрема щодо необхідності та меж урегулювання таких відносин з боку уповноважених державних органів, договірне

визначення обсягу та меж правового статусу суб'єктів таких відносин, врегулювання питань відповідальності за наслідки застосування.

Базовим питанням, безумовно, є визначення самого штучного інтелекту, точніше його правової природи. Надавати юридичні властивості загальнофілософському розумінню штучного інтелекту потреби немає, адже штучний інтелект можливо розглядати як програмний комплекс, здатний до самовдосконалення на поточному рівні розвитку технологій вирішувати завдання, що були сформульовані для нього творцями задля задоволення потреб користувачів.

Упровадження технологій штучного інтелекту в медичній галузі відбувається у світі з постійно зростаючою швидкістю, розповсюджуючись на все більшу кількість напрямків та постійно вдосконалюючи якість програмного забезпечення, складність і результативність застосованих алгоритмів.

Це ставить перед правовою наукою взагалі та інформаційним і медичним правом зокрема нові завдання та містить якісно інші виклики, що потребують вивчення та формулювання комплексного рішення щодо врегулювання правовідносин всіх суб'єктів, що мають відношення до такого впровадження, серед яких – органи державної влади, спеціально уповноважені в сфері охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, медичний персонал та пацієнти й особи, що їх представляють на підставі закону чи відповідних повноважень, це компанії-розробники систем штучного інтелекту, вчені та практики, що надають власні чи компілюють вже існуючі знання в медичній галузі для подальшого навчання та використання системами штучного інтелекту, це виробники та оператори таких систем тощо.

Наразі чинне національне законодавство жодної країни не містить достатнього обсягу нормативної бази для правового врегулювання застосування технологій штучного інтелекту в медицині. Міжнародні правові акти лише торкаються цієї проблеми в окремих своїх положеннях, що створює справжню лакуну у врегулюванні одного з найперспективніших напрямків розвитку технологій у сфері охорони

здоров'я та інформаційних технологій [10] або стосується окремих питань, зокрема захисту медичної інформації [11].

Раніше значна кількість дослідників підходила до проблеми контролю за штучним інтелектом з філософської та суто технічної точок зору, на сьогодні ж існує реальна та нагальна проблема в унормуванні практичної діяльності з розроблення та впровадження технологій штучного інтелекту в практичній галузі, зокрема медицині. Уже існуючі системи ШІ, зокрема Ватсонс, є більшим і ширшим явищем, ніж просто алгоритми та бази даних, зокрема спеціальних медичних знань, що були закладені розробниками та постійно самовдосконалюються через внутрішні механізми. Проблема визначення та використання презумпції наявності волі в ШІ, а отже і ознак дії та правоздатності вкупі з питанням суб'єктності ШІ в кримінальному праві є безумовно цікавим, але дещо віддаленим з огляду на існуючі технології викликом [7].

Наразі нагальною є потреба визначення суб'єкта, на якого буде можливим покладання відповідальності за дії штучного агента та того, хто буде вигодонабувачем за результатами діяльності ШІ, зокрема винайдені в ході застосування ШІ нові методи лікування (що є патентно спроможними), нові лікарські засоби, склад яких буде розроблятися дуже швидко з використанням навіть перебору варіантів взаємодії діючих різних речовин. Відповідальність такого агента-суб'єкта слід відокремити від відповідальності компанії-розробника, конкретного програміста та лікаря, які відповідно внесли помилку в програмний код чи надали наперед неправильні дані щодо способів і методів лікування, діагностики тощо.

Для правового врегулювання застосування систем штучного інтелекту в галузі медицини потрібне нове та окреме законодавство та, на думку автора, – внесення змін чи доповнень до чинних нормативно-правових актів, зокрема до Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я» [1], в умовах України, що є недостатнім; розміщення відповідних новел як частини інших нормативно-правових актів також не призведе до позитивних результатів, прикладом чого в умовах України є невдала, на думку автора, спроба розмістити положення про врегулювання застосування телемедицини в тексті Закону України «Про підвищення

доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [2]. Новий комплексний акт має врегулювати як суто медичні та медико-правові аспекти застосування ШІ, а також містити новели до норм публічного права щодо ліцензування та контролю з боку спеціально уповноважених органів виконавчої влади такої діяльності, нових підходів у царині адміністративного права, зокрема щодо кола осіб і міри відповідальності разом із введенням нових складів адміністративних правопорушень. Уточнення, а можливо й уведення нових складів кримінальних злочинів буде потребувати національне кримінальне законодавство, так само окремі статті норм цивільного права та інформаційного права, зокрема положення Цивільного кодексу України [27], потребуватимуть доповнень нормами з урегулювання обміну та обробки інформації, визначення правоволодільців нових об'єктів інтелектуальної власності, що будуть створюватись у ході застосування ШІ, тощо. Розроблення такого комплексного документа слід починати вже сьогодні.

Аналогічні та комплексні дії слід ужити на міжнародному рівні, оскільки чинна база міждержавних і міжнародних угод у сфері інформаційного та міжнародного медичного права є явно недостатньою, маючи предметом лише питання телемедицини та в окремих випадках – обміну медичною документацією. Обсяг та межі правового регулювання технологій штучного інтелекту у галузі охорони здоров'я потребують вироблення уніфікованих підходів та правил у першу чергу на міжнародному рівні, зокрема завдяки об'єднанню зусиль у діяльності профільних міжнародних асоціацій в галузі інформаційного та медичного права з використанням найкращих національних практик задля покращення положення пацієнтів та всіх зацікавлених сторін у світі [28].

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можливо з'ясувати обсяг правового регулювання технологій штучного інтелекту в галузі охорони здоров'я, коли мова має йти про інформаційно-правове врегулювання відносин між творцями (програмістами), організаторами такого творення (компаніями-виробниками), що, за правилом, отримують всі права інтелектуальної власності, НОУ-ХАУ та споживачами. При

цьому в галузі медицини застосування технологій штучного інтелекту в ході надання медичних послуг у свою чергу врегульовується нормами публічного права, зокрема інформаційного та адміністративного, зокрема шляхом ліцензування та акредитації таких закладів охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Про основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19 листопада 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. ст.19.
2. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості. Закон України від 14 листопада 2017 р. Відомості Верховної Ради. 2018, № 5. ст. 32.
3. A., Turing. Intelligent machinery, a heretical theory. Lecture given to 51 society at Manchester. c. 1951. <http://www.turingarchive.org/browse.php/B/20>
4. A., Turing. Computing machinery and intelligence' from MIND : A Quarterly Review of Psychology and Philosophy, (Vol. LIX, N.S. No.236, Oct. 1950). <http://www.turingarchive.org/browse.php/B/19>
5. O., Zaiarnyi. Directions for improving the legal liability of medical organizations for artificial intelligence systems application. June 2018 Medicine and law 37(2):363-382
6. Баранов О.. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні.: збірник матеріалів II-ї Міжнародно-практичної конференції Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017.-318 с. (С.18-42)
7. Радутний О. Суб'єктність штучного інтелекту у кримінальному праві. Право України, №1/2018 (С.123-136)
8. E., Shortliffe. Computer-Based Medical Consultations: MYCIN, Elsevier/North Holland, New York, 1976.
9. Н. Хігучі «Медична інформація та приватність в Інформаційному суспільстві», №1 (51) Всесвітнього медичного журналу, березень 2005
10. Положення 27-ї Всесвітньої медичної асамблеї про використання комп'ютерів в медицині (Німеччина, Мюнхен) Права человека и

профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. – Киев: Изд-во. “Сфера”, 1999. – 121 с. 86

11. Положення про захист прав та конфіденційності пацієнта, ухваленого 45-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 року. Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. Киев: Изд-во. “Сфера”, 1999. 121 с. 92

Бостром, Ник Искусственный интеллект. Этапы. Угрозы. Стратегии / Ник Бостром ; пер. с англ. С. Филина. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2016.

12. Marshal, S. Willick . Artificial Intelligence: Some Legal Approaches and Implications. 1983. Magazine Volume 4 Number 2

13. W. Nicholson. Price II. Artificial Intelligence in Health Care: Applications and Legal Implications», 2017, University of Michigan Law School. URL:<https://repository.law.umich.edu/articles/1932>

14. Mina, Kržišnik. Legal Challenges of Artificial Intelligence, 22. Jan 2019. URL:<http://www.iuricorn.com/en/legal-challenges-of-artificial-intelligence.html>

15. Anastasia, Greenberg. Artificial Intelligence in Health Care: Are the Legal Algorithms Ready for the Future? URL:<https://mjhlh.mcgill.ca/2017/10/06/artificial-intelligence-in-healthcare-are-the-legal-algorithms-ready-for-the-future/>

16. A., Atabekov&O., Yastrebov. Legal Status of Artificial Intelligence Across Countries: Legislation on the Move. European Research Studies Journal Volume XXI, Issue 4, 2018, pp. 773 – 782

17. Lawrence, A. Lynn. Artificial intelligence systems for complex decision-making in acute care medicine: a review. 2019. URL: <https://pssjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13037-019-0188-2>

18. Oleh, Zaiarnyi. Directions for improving the legal liability of medical organizations for artificial intelligence systems application. June 2018/ Medicine and law 37(2): pp.363-382

19. Oleh, Zaiarnyi Assessment criteria for the lawfulness of artificial intelligence technologies application in health care Wiadomości Lekarskie, OM

LXXII, 2019, Nr 12 cz. II, grudzień, p.2568-2572. URL:<https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/>

20. Баранов О. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні.: збірник матеріалів II-ї Міжнародно-практичної конференції Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. 318 с.

21. Яворська О. та ін. ІТ-право. Київ: Видавництво «Левада», 2017 246 с.

22. Сімсон О. ІТ-право з позицій теорії та практики, підходи до вивчення і викладання. Право України. 2018. №12018. С.51-62.

23. Радутний О. Суб'єктність штучного інтелекту у кримінальному праві. Право України. 2018. №1. С.123-136.

24. Сидорчук Ю. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. Право і суспільство. 2017. №3, частина 2. С.16-19.

25. Павлишин О. Філософсько-правовий аналіз розробки і використання електронних експертних систем у правозастосовчій діяльності. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2005. 18 с.

26. L., Lynn Artificial intelligence systems for complex decision-making in acute care medicine: a review <https://pssjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13037-019-0188-2>

27. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. ст.356.

28. Баришніков М. Р. Обсяг правового регулювання технологій штучного інтелекту у галузі охорони здоров'я. Актуальні проблеми захисту інформаційних прав особи в умовах технологічних викликів та цифрової реальності: мат. Міжнарод. наук-практ. конф. За заг.ред. І. С. Гриценка, М. І. Смоковича, м.Київ, 17-18 вересня 2019 року. Херсон: ВД "Гельветика"

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Баришніков Максим Романович,

аспірант Науково-дослідного інституту інформатики і права
Національної Академії Правових Наук України

Зубов Олександр Сергійович,

кандидат юридичних наук,
здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук

Левенко Олександр Сергійович,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

Махмурова-Дишлюк Олена Петрівна,

кандидат юридичних наук,
докторантка Науково-дослідного інституту публічного права

Розсоха Сергій Сергійович,

докторант Науково-дослідного інституту публічного права

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Випуск 1, 2020

Том 2

Відповідальний за випуск — В. В. Галуцько

Коректор: В. М. Демченко

Комп'ютерне верстання – В. М. Демченко